

Φιλική Εταιρεία. Αυτοί που πέτυχαν το αδύνατο – Λήθη και εγκατάλειψη η αμοιβή των Φιλικών.

του Γιώργου Ν. Παπαθανασόπουλου.

ΚΕΙΜΕΝΟ ΓΙΑ 1821

Μέρος Α – Αυτοί που πέτυχαν το αδύνατο.

Ο Ιωάννης Φιλήμων, στο βιβλίο του «Φιλική Εταιρεία», που εκδόθηκε στο Ναύπλιο το 1834, έγραψε για τους ιδρυτές και τα μέλη της Φιλικής Εταιρείας: «Αδύνατοι, αλλά φιλοπάτριδες τινες και άξιοι Έλληνες κατώρθωσαν τον Πόλεμον της Ελλάδος».

Τρεις απλοί έμποροι είχαν την έμπνευση «να εισάξωσιν εις αυτήν όλους τους εκλεκτούς και ανδρείους των ομογενών, δια να ενεργήσωσι μόνοι των ό,τι ματαίως και προ πολλού χρόνου ήλπιζον από την φιλανθρωπίαν των χριστιανών βασιλέων» και πέτυχαν αυτό που εθεωρείτο αδύνατο: Οι επί αιώνες ραγιαδες να ξεσηκωθούν και να επιτύχουν την ελευθερία τους από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Για την ίδρυση, το σκοπό, την ιδεολογία, το έργο και τη σύνθεση των μελών της Φιλικής Εταιρείας σημειώνονται τα ακόλουθα:

Α. Ίδρυση στη Ρωσία. Η Φιλική Εταιρεία δεν ιδρύεται στην άθρη Γαλλία, ή γενικότερα στη Παπική και Προτεσταντική Δυτική Ευρώπη, αλλά

στην Ορθόδοξη και Ρωσική Οδησό. Η Ρωσία δεν έχει ανάμιξη στα της Φιλικής Εταιρείας, αλλά σε αυτήν αναπτύσσονται από Έλληνες πολίτες κινήσεις υποστήριξης της.

Β. Μεσοαστοί έμποροι οι ιδρυτές. Οι ιδρυτές ανήκαν στη μεσαία τάξη των Ελλήνων, ασχολούνταν με το Εμπόριο και ιδεολογία τους ήταν η απελευθέρωση των Ελλήνων από την Τυραννία.

Γ. Ορθόδοξοι Χριστιανοί οι ιδρυτές. Οι ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας ήσαν μέλη της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Κάποιοι, διακατεχόμενοι από επιλεκτική μνήμη και αντίληψη, γράφουν αόριστα το 1814 ως χρόνο ιδρύσεως Της, άλλοι τον Σεπτέμβριο του 1814. Όμως σε χειρόγραφο της Μονής Σπηλιανής Νισύρου αναφέρεται ότι η 14^η Σεπτεμβρίου, κατά την οποία η Ορθοδοξία εορτάζει την Ύψωση του Τιμίου Σταυρού, ήταν «η γενέθλια ημέρα της Μεγάλης Αδελφότητας» (Φιλικής Εταιρείας). (Α. Διαμαντάρα «Χειρόγραφον Ι.Μ. Παναγίας Σπηλιανής Νισύρου, Δελτίον Ιστορικής Εθνολογικής Εταιρείας Ελλάδος, 9 – 1926, σ. 556), Γ. Καραμπελιά «Φιλική Εταιρεία», Β΄ Έκδ. Συμπληρωμένη, Εναλλακτικές Εκδόσεις, 2020, σελ. 79 και Ι.Κ. Μαζαράκη Αιλιάν «Η Φιλική Εταιρεία», Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα, 2007, σελ. 9).

Απόδειξη της πίστης στην Ορθοδοξία είναι τα σύμβολα που χρησιμοποίησαν οι Φιλικοί στα κρυπτογραφημένα έγγραφά τους, στις σφραγίδες και στις σημαίες – λάβαρα τους. Παντού υπάρχει ο Σταυρός.

Δ. Η ελληνική παράδοση μοναδικό στοιχείο Της. Μετά το 1815 και την ίδρυση της «Ιεράς Συμμαχίας» στην Ευρώπη επεβλήθησαν οι αντιλήψεις του Μέτερνιχ και επολεμήθη κάθε φιλελεύθερη πατριωτική Επανάσταση. Αυτός ήταν ο λόγος που οι ιδρυτές της Εταιρείας επέβαλαν μυστικότητα στην κατήχη των μελών Της.

Ο Ξάνθος εισελθών δι' ολίγον εις Τεκτονική Στοά πληροφορήθηκε τα της εχεμύθειας και οργανώσεως αυτής, που φάνηκαν χρήσιμα στην οργάνωση της Εταιρείας. Όμως ο τεκτονισμός δεν είχε καμία σχέση με Αυτήν. Απόδειξη: Στον Όρκο που έδιδε ο κατηχούμενος διαβεβαίωνε: «Ορκίζομαι, ότι εις το εξής δεν θέλω έμβει εις καμμίαν άλλην Εταιρίαν, οποία και αν ήναι, μήτε εις κανένα δεσμόν υποχρεωτικόν. Και μάλιστα, οποιονδήποτε δεσμόν αν είχα .. θέλω τον νομίζει, ως ουδέν». (Ιωάννου Φιλήμονος «Φιλική Εταιρεία», εν Ναυπλία – 1834 – Αναστ. Εκδ. «Κουλτούρα» σελ. 155). Επομένως ήταν αδύνατο να είναι κανείς μέλος της Φιλικής Εταιρείας και οποιασδήποτε άλλης

Εταιρείας ή Οργάνωσης, επομένως και Στοάς. Επίσης η Εταιρεία δεν ήταν διεθνιστική, αλλά καθαρώς εθνική. Απόδειξη ότι δε αυτήν δεν μύθησαν ποτέ ξένοι. (Ι. Κ. Μαζαράκη – Αινιάν «Φιλική Εταιρεία», σελ. 11).

Οι πρωτεργάτες των Φιλικών προτιμούσαν αντί του όρου «μύηση», το χριστιανικό όρο «κατήχηση». Επίσης για τους αξιωματούχους επέλεξαν τους τίτλους «ιερείς» και «Απόστολοι». Μάλιστα ο Σκουφάς είχε καταρτίσει τον κατάλογο των ΔΩΔΕΚΑ Αποστόλων, τους οποίους προόριζε να κατηχήσουν ολόκληρο τον Ελληνισμό. (Μαζαράκη Αινιάν αυτ. σελ. 25).

Η τελετή της ορκωμοσίας στους βαθμούς της Φιλικής Εταιρείας είχε μόνο χριστιανικά σύμβολα. Ο «Μέγας Όρκος» εδίδετο από τον κατηχηθέντα ενώπιον Ιεράς Εικόνας και άρχιζε η τελετή με το να σχηματίσει τρεις φορές ο κατηχητής το Σημείο του Σταυρού, να δώσει στον κατηχηθέντα να φιλήσει την Εικόνα, να του παραδώσει στο αριστερό χέρι αναμμένο κίτρινο κερί. Το κερί σβηνόταν μετά την ορκωμοσία και ο ορκισθείς Φιλικός το κρατούσε, ως «παντοτινόν μάρτυρα των ενόρκων υποσχέσεών του». (Φιλήμων, αυτ. σελ 154).

Ε. Χωρίς εξαιρέσεις η αγάπη στην Ελευθερία. Ένα άλλο χαρακτηριστικό των ιδρυτών της Φιλικής Εταιρείας είναι η σύνθεση της. Λόγω της μυστικότητας της Εταιρείας πλήρης κατάλογος των μελών Της δεν υπάρχει. Ο G. D. Frangos στην αδημοσίευτη (αρχές 2020) διδακτορική του διατριβή ταυτοποίησε 1093 μέλη της. Από τα μέλη αυτά τα 911 είναι γνωστού επαγγέλματος:

Έμποροι 445, Εμποροϋπάλληλοι 10, Πλοίαρχοι ή πλοιοκτήτες 24, Δικηγόροι 13, Γιατροί 26, Δάσκαλοι 51, Φοιτητές 6, Υπάλληλοι και Γραμματείς 21, Προεστοί 111, Κληρικοί 85 (Από αυτούς Πατριάρχες 2 και Μητροπολίτες 17), Στρατιωτικοί 78, Αγρότες 6, Βιοτέχνες 7, Ναυτικοί 28. («The Philike Etaireia 1814-1821. A social and Historical Analysis» σ. 229, Γ. Καραμπελιά «Φιλική Εταιρεία» σελ. 87-88).

Ο Φιλήμων γράφει πως ο εθνομάρτυρας Φιλικός και οπλαρχηγός Ιωάννης Φαρμάκης μύησε τον Πατριάρχη Γρηγόριο τον Ε΄, όταν ήταν εξόριστος στο Άγιον Όρος. Και προσθέτει: «Ο σεβάσμιος Γέρων έδειξεν ευθύς ζωηρότατον ενθουσιασμόν υπέρ του πνεύματος της Εταιρίας». Ο μαρτυρικός Πατριάρχης για να διευκολύνει το έργο του αποστόλου της Φιλικής Εταιρείας στα νησιά του Αιγαίου Δ. Θέμελη, του χορήγησε συστατικό έγγραφο, δια να κρύψει την

πραγματική αιτία της αποστολής του. Αντίγραφο του εγγράφου, με ημερομηνία 8 Ιανουαρίου 1821, είχε στα χέρια του ο Φιλήμονας (Αυτ. σελ. 332). Επίσης ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ βοήθησε οικονομικά την Εταιρεία δημιουργώντας το «Κιβώτιο του Ελέους», που εποπτευόταν από τριμελή Επιτροπή στην Πόλη. Από τα χρήματα που συγκεντρώνονταν το 1/3 διανεμόταν στους πτωχούς της Κωνσταντινούπολης, τα δε 2/3 φυλάσσονταν «δια την παρά Θεού ορισθείσαν ώραν». (Μαζαράκη – Αινιάν αυτ. σελ. 41-42). Ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ με γράμμα και προσωπική παράσταση του Περραιβού συνέβαλε στην εν όψει της Επανάστασης ένωση των Μανιάτικων οικογενειών. (Μαζαράκη – Αινιάν αυτ. σελ. 45).

Ο Φιλήμων σημειώνει επίσης πως στην Πάτμο κατηχήθηκε στην Εταιρεία ο παρεπιδημών εκεί Πατριάρχης Αλεξανδρείας Θεόφιλος. Αναφέρονται επίσης ως κατηχηθέντες οι Αρχιερείς Παλαιών Πατρών Γερμανός, Ναυπλίας Γρηγόριος, Κορίνθου Ζαχαρίας, Χριστιανουπόλεως Γερμανός, Άρτης Ιγνάτιος, Μονεμβασίας Χρύσανθος, Κερνίκης Προκόπιος, Μάνης Παρθένιος, Ανδρουβίτσας Θεόκλητος, Μαΐνης Νεόφυτος, Πλάντζας Ιερεμίας, Καρυουπόλεως Κύριλλος. Μηλέας Ιωσήφ, Σαλώνων Ησαΐας, Σερρών Χρύσανθος και Ειρηνοπόλεως Γρηγόριος. Οι Μητροπολίτες – μέλη της Πατριαρχικής Συνόδου ήσαν ενήμεροι για την Φιλική Εταιρεία και ο Ιασίου Βενιαμίν ευλόγησε τη σημαία της Επανάστασης του Αλ. Υψηλάντη. Από την πληθώρα των μυηθέντων Αρχιμανδριτών και ιερέων αναφέρονται, μεταξύ πολλών άλλων, οι Γρηγόριος Δικαίος (Παπαφλέσσας), Άνθιμος Γαζής, Νεόφυτος Δούκας και Νικηφόρος Παμπούκης.-

Μέρος Β – Λήθη και εγκατάλειψη η αμοιβή των Φιλικών.

Η εκ μέρους των μετά τον Καποδίστρια κυβερνήσεων ανταμοιβή προς τους δημιουργούς της Φιλικής Εταιρείας ήταν η λήθη και η εγκατάλειψη. Όχι ότι οι Ξάνθος, Τσακάλωφ, Σκουφάς και οι άλλοι πρώτοι χρονικά Φιλικοί αγωνίστηκαν με πάθος για να αποκτήσουν κάποια προνόμια. Από την αρχή ξεκαθάρισαν με όρκο ότι δεν θα χρησιμοποιήσουν τη θέση τους για δικό τους όφελος. Αντίθετα για την Επανάσταση θυσίασαν τη ζωή τους και προσέφεραν υπέρ αυτής μόχθο πολύν και άφθονα χρήματα, πολλοί από το υστέρημά τους.

Οι πρωτεργάτες της Φιλικής Εταιρείας πέρασαν στο περιθώριο, όταν φούντωσε η Επανάσταση. Επικεφαλής των επαναστατημένων Ελλήνων ετέ-

θησαν στρατιωτικοί και πολιτικοί. Οι σεμνοί Φιλικοί έμειναν στο περιθώριο των εξελίξεων και ουδείς φρόντισε να περάσουν με κάποια άνεση τα έσχατα της ζωής τους. Οι περισσότεροι απεβίωσαν λησμονημένοι και πένητες. Πιο συγκεκριμένα:

Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, γεννήθηκε το 1792 και ήταν γιός του Ηγεμόνα της Μολδοβλαχίας Κωνσταντίνου Υψηλάντη. Με πνεύμα πατριωτικό και αυτοθυσίας δέχθηκε να αναλάβει την αρχηγία της Φιλικής Εταιρίας. Συγκρότησε τον Ιερό Λόχο, αποτελούμενο από 500 σπουδαστές και ξεκίνησε τον ένοπλο αγώνα για την ελευθερία της Ελλάδος. Αφιέρωσε στον Αγώνα αξιώματα, περιουσία, τη ζωή του.

Ο Νικόλαος Σκουφάς, γεννήθηκε στο Κομπότι της Άρτας το 1779. Το 1813 μετανάστευσε στην Οδησό, όπου άσκησε το πατρικό επάγγελμα της παραγωγής σκουφιών. Εκεί γνωρίστηκε με τους Ξάνθο και Τσακάλωφ και στις 14 Σεπτεμβρίου 1814 ίδρυσαν την Φιλική Εταιρεία. Μύησε με επιτυχία αξιόλογες προσωπικότητες. Λόγω της επίπονης ψυχικά και σωματικά δράσης απώλεσε την υγεία του και στις 31 Ιουλίου 1818 απεβίωσε στην Κωνσταντινούπολη.

Ο Εμμανουήλ Ξάνθος, γεννήθηκε το 1772 στην Πάτμο. Ήταν φιλομαθής και έμαθε καλά γράμματα και αρκετές ξένες γλώσσες. Στην Οδησό δημιούργησε δική του εμπορική εταιρεία και ήταν εκ των ιδρυτών της Φιλικής Εταιρίας. Τον Ιανουάριο του 1820 συνάντησε τον Καποδίστρια στην Αγία Πετρούπολη. Του προσέφερε την αρχηγία της Φιλικής Εταιρείας, την οποία εκείνος δεν αποδέχθηκε. Το 1826 πήγε στην Αυστρία και οργάνωσε ανεπιτυχώς την απόδραση από τις φυλακές του Αλ. Υψηλάντη. Ο Ξάνθος κατήλθε στη συνέχεια στην Πελοπόννησο, αλλά ο ρόλος του στην εξέλιξη της Επανάστασης ήταν περιορισμένος και αναχώρησε για Βουκουρέστι. Το 1837 επέστρεψε στην Ελλάδα, όπου και ανασκεύασε τα όσα σε βάρος του έλεγε ο Φιλικός Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος και κατέγραψε ο Φιλήμων.

Ακλόνητο ντοκουμέντο των υπηρεσιών του Ξάνθου είναι το πιστοποιητικό που εδόθη το 1837 πριν έρθει στην Ελλάδα στη σύζυγό του Σεβαστή από τους Πέτρο Μαυρομιχάλη, Αναγνώστη Δεληγιάννη, Σμαλτς και Χριστόφορο Περραιβό: «Οι κάτωθεν υπογεγραμμένοι πιστοποιούμεν ότι η επιφέρουσα το παρόν Κυρία Σεβαστή Ξάνθου έχουσα δύο υιούς και μίαν θυγατέρα, είναι γυνή και αυτά τα τέκνα του Εμμανουήλ Ξάνθου, Πατμίου και ενός των

Αρχηγών της Φιλικής Εταιρίας, σκοπός της οποίας ήταν η ελληνική ανεξαρτησία. Ο ρηθείς Εμμανουήλ Ξάνθος είναι βέβαιον ότι ηγωνίσθη δια την ελευθερίαν της Πατρίδος, θυσιάσας δια αυτήν υπάρχοντα και υγιάν και αφήσας την οικογένειάν του εις την εσχάτην της δυστυχίας κατάστασιν...». Την ίδια χρονιά ο Φιλήμων έγραψε: «Ποίον δεν θέλει καταλάβει η δεινότερα λύπη, όταν ακούση ότι ο Ξάνθος ζη εις την Ελλάδα δι' ελέους;». Παρά το ότι αποζηήτησε μια τιμητική σύνταξη δεν του εδόθη και σε πλήρη ανέχεια απεβίωσε στην Αθήνα στις 28 Νοεμβρίου του 1852.

Ο Αθανάσιος Τσακάλωφ, γεννήθηκε στα Ιωάννινα το 1788. Γόνος πλούσιας οικογένειας έζησε στο Παρίσι και στη Βιέννη κάποια χρόνια και κατέληξε στη Ρωσία, όπου κατέστη συνιδρυτής της Φιλικής Εταιρείας. Εμύησε πολλούς και ανέλαβε τον άχαρο ρόλο να λάβει μέρος στην εκτέλεση του Φιλικού Νικολάου Γαλάτη, ο οποίος έδειξε προδοτική στάση, λόγω των φιλοδοξιών που είχε. Μέσω Μάνης διέφυγε στην Ιταλία, από την οποία ήρθε στην Ελλάδα το 1821. Επί Καποδίστρια έλαβε κρατική θέση και ήταν πληρεξούσιος Ηπείρου στην Εθνοσυνέλευση του Άργους. Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια έφυγε για τη Ρωσία, όπου έζησε στην αφάνεια το υπόλοιπο της ζωής του. Απεβίωσε στη Μόσχα το 1851.

Ο Παναγιώτης Σέκερης, γεννήθηκε το 1783 στην Τρίπολη της Αρκαδίας. Φοίτησε στην σχολή της Δημητσάνας και όταν οι Τούρκοι δολοφόνησαν τον πατέρα του διέφυγε στις Σπέτσες και μετά εις Κωνσταντινούπολη, Μόσχα και Οδησό. Στην Φιλική Εταιρεία μυήθηκε από τον Παναγιώτη Αναγνωστόπουλο. Ήταν πετυχημένος έμπορος και δημιούργησε μεγάλη περιουσία, είχε δε γνωριμίες μεγαλεμπόρων της Κωνσταντινούπολης, γεγονός ευνοϊκό για τα σχέδια της Εταιρείας. Στην Οδησό έζησε έως το 1830, όταν ήρθε οικογενειακώς στην Ελλάδα. Σεμνός δεν ζήτησε ούτε του δόθηκε οποιοδήποτε αξίωμα. Από μεγαλέμπορος και κάτοχος μεγάλης περιουσίας κατάντησε τελώνης στην Ύδρα και ύστερα στο Ναύπλιο, όπου απεβίωσε το 1847 πάμπτωχος.

Ο Αθανάσιος Σέκερης, αδελφός του Παναγιώτη, εργάστηκε για την έκρηξη της Επανάστασης. Το 1821 αποφάσισε να επιστρέψει από την Οδησό στην Ελλάδα. Έλαβε μέρος σε μάχες. Στο ελεύθερο κράτος από το 1835 έως το 1843 κατείχε τη θέση του προέδρου πρωτοδικών, από την οποία

παύθηκε το 1844 και για να ζήσει δέχθηκε τη θέση του αποθηκάρου στον Δήμο του Άργους.

Ο Γεώργιος Σέκερης, μικρότερος αδελφός των Παναγιώτη και Αθανασίου, στη Φιλική Εταιρεία μυήθηκε από τον Τσακάλωφ στη Μόσχα. Με την έκρηξη της Επανάστασης ήρθε στην Ελλάδα και έλαβε μέρος στις μάχες Δερβενακίων και Αγιονομίου. Από τις ταλαιπωρίες κλονίστηκε η υγεία του και απεβίωσε στις 12 Νοεμβρίου 1822.

Ο Νικηφόρος Μπαμπούκης, ήταν παπάς και δάσκαλος. Γεννήθηκε στα Χαλκιάνικα των Καλαβρύτων το 1784. Μυήθηκε το 1818 στην Φιλική Εταιρεία και διέδωσε την ιδέα της Επανάστασης σε προύχοντες και κληρικούς της Πελοποννήσου. Όταν προδόθηκε η δράση του και κυνηγήθηκε, διέφυγε στην Ιταλία. Όταν ξεκίνησε η Επανάσταση επέστρεψε στην Ελλάδα και έλαβε ενεργό μέρος στον Αγώνα, ως απλός στρατιώτης. Στον πόλεμο έχασε την πλούσια βιβλιοθήκη του και την πατρική του περιουσία. Μετά την Επανάσταση ίδρυσε σχολείο και δίδασκε στην Ακράτα. Απεβίωσε πάμπτωχος.

Ο Ιωάννης Φαρμάκης, γεννήθηκε στη Βλάστη Κοζάνης το 1772. Το 1817 μυήθηκε από τον Εμμ. Ξάνθο στην Φιλική Εταιρεία, στην Οδησσό. Μετά την ήττα στο Δραγατσάνι μαζί με τον Γεωργάκη Ολύμπιο και 350 παλληκάρια αμύνθηκε στη Μονή Σέκου. Ο Ολύμπιος ανατίναξε την πυριτιδαποθήκη της Μονής. Φονεύθηκαν ο ίδιος, παλληκάρια του και πολλοί Τούρκοι. Ο Φαρμάκης παραδόθηκε αφού πίστεψε ότι ο Σελίχ Πασάς θα σεβόταν τη ζωή του. Αυτός έσφαξε τους συντρόφους του Φαρμάκη, και έστειλε τον ίδιο σιδηροδέσμιο στην Κωνσταντινούπολη, όπου οι Οθωμανοί, αφού τον βασάνισαν, τον καρατόμησαν, το 1821.

(Σημ. Τα στοιχεία προέρχονται κυρίως από τα πονήματα: Ιωάννου Φιλήμονος «Φιλική Εταιρεία – Εν Ναυπλία 1834, Επανεκδ. «Κουλτούρα», «Απομνημονεύματα Εμμανουήλ Ξάνθου», Εκδ. «Καθημερινής», Ι.Κ. Μαζαράκη – Αινιάν «Η Φιλική Εταιρεία», Αθήνα 2007, Γιώργου Καραμπελιά «Φιλική Εταιρεία – Ήταν ώριμη η Επανάσταση;», β' έκδ. συμπλ., Εναλλακτικές Εκδόσεις, 2019)

Πηγή : <http://www.antibaro.gr/>